

# שמעתא עמיקתא

גליון תצ"ז | פרשת תולדות | תשפ"ב | קהילת הניכי הישיבות | רמות ב' | ירושלים תובכ"א

## פניני הלכה

### האם קדושת שביעית באתרוג תלויה בהנטה או בלקיטה

**א. תנו** (ביכורים פ"ב מ"ח) אתרוג שוה לאילן בגי דרכים, ולירק בדרך אחד. שוה לאילן בערלה וברבעי ובשביעית (דאזלין בתר חנטה), ולירק בדרך אחד שבשעת לקיטתו עשורו, דברי רבן גמליאל. ר"א אומר שוה לאילן בכל דבר. (ואמרין בגמי ר"ה טו. דאע"ג דאמר ר"ג אתרוג אחר לקיטה כירק ר"ה שלו שבט).

**ותניא** (ר"ה טו) אמר רבי יוסי אבטולמוס העיד משום חמשה זקנים אתרוג אחר לקיטתו למעשר ואחר חנטה לשביעית, ורבותינו נמנו באושא ואמרו אחר לקיטתו בין למעשר בין לשביעית.

עוד **תנו** (סוכה לט) הלוקח אתרוג מחבירו בשביעית נותן לו אתרוג במתנה לפי שאין רשאי לקחתו בשביעית. ומפרשין לה בגמי' (שם לט: ז) דאירי בלולב ואתרוג של ששית שנכנסו לשביעית וס"ל לתנא דמתני' כרבותינו שבאושא דאתרוג בתר לקיטה לשביעית.

ואיתמר עוד **בר"ה** (טו: ר) יוחנן ור"ל דאמרי תרווייהו אתרוג בת ששית שנכנסה לשביעית לעולם ששית. כי אתר רבי אמר רבי יוחנן אתרוג בת ששית שנכנסה לז' אפי' כזית ועשית ככר חייבין עליה משום טבל. ומבואר דנח' התנאים באתרוג הן לענין מעשר והן לענין שביעית אי אזלין בתר חנטה או בתר לקיטה.

**ב.** והנה **ברמב"ם** בהל' תרומות (פ"ה ה"יא) כתב דאם ליקט אתרוג בערב ט"ו שבט עד שלא באה השמש וחזר וליקט אתרוג אחר שבאה השמש אין תורמין מזה על זה. ומבואר דס"ל לדינא דאזלין באתרוג לענין משערת בתר לקיטה.

וכ"כ בהל' מעשר שני (פ"א ה"ה) - וכן האתרוג בלבד משאר פירות האילן הרי הוא כירק והולכין אחר לקיטתו בין למעשר בין לשביעית.

מיהו בהלכה זו כתב - ואע"פ שהולכין אחר לקיטתו אתרוג בת ששית שנכנסה לשביעית אפי' היתה כזית ועשית ככר חייבת במעשרות. ע"כ. ולכא"ו דבריו סותרים זה את זה.

ואכן בהשגות **הרה"צ** (שם) כתב לתמוה על דבריו, דהוא תופס דברי ר' יוחנן ור"ל דאמרי תרווייהו אתרוג בת ששית שנכנסה לשביעית לעולם ששית, וחייבין עליה משום טבל ופטורה מן הבעיור. וא"כ היינו אחר חנטה לשביעית.

**והרדב"ז** (הל' מעשר שני שם) ביאר דס"ל להרמב"ם דר"ל ר' יוחנן לא פליגי על מה שנמנו באושא דאתרוג אחר לקיטתו, אלא אתו לפירושי דהא דמננו באושא דאתרוג אחר לקיטה לשביעית היינו דוקא להחמיר דנהוג באתרוג זה כל חומרי שביעית, אבל לזון בו דיני שביעית להקל לא מננו על זה, וזהו שאמרו רבי יוחנן ור"ל בת ששית שנכנסה לשביעית לעולם ששית ונהוג בו כל דיני ששית להחמיר והרי הוא כטבל, דאזלין באתרוג אחר חנטה ואחר לקיטה להחמיר. ע"כ.

וכן נראה מלשון הרמב"ם בהל' שמיטה ויובל (פ"ד הל' י"ב) שכתב - הירק בשעת לקיטתו. והאתרוג אפי' היה כפול קודם ראש השנה ונעשה ככד בשביעית חייב במעשרות כפירות ששית. ואפי' היה ככד בששית הואיל ונקט בשביעית הרי הוא כפירות שביעית. ומתעשר כפירות ששית להחמיר.

**ובכסף משנה** (הל' שמיטה ויובל שם) ביאר דהרמב"ם מספקא ליה אי אזלין בתר חנטה לשביעית, כחמישה זקנים ומתני' דביכורים כר"י ור"ל דבתראי יננה, או אחר לקיטתו כרבותינו שבאושא וכסתם מתני' דסוכה. וכן מספקא ליה אי אזלין ביה אחר חנטה למעשרות כר"א, או בתר לקיטה כר"ג וכחמשה זקנים וכרבותינו דאושא. ובספ' בתרווייהו לחומרא.

**ג. והשו"ע** (יו"ד סי' של"א סני' וסקכ"ו) העתיק לדינא את דברי הרמב"ם בהל' תרומות ובהל' מעשר שני. ובהגהות **הגר"א** (סי' קצ"א) כתב - דר' יוחנן קאמר אפי' לרבותינו, ומי"ש לכל לשביעית, היינו דקדושת שביעית ובעיור, אבל הראב"ד השינו ופסק כר"ג דר' יוחנן ור"ל ורבה ר"ה כוליה ס"ל כוותיה. ע"כ. [ומבואר דס"ל דהראב"ד הכריע כר"ג לענין שביעית, ובביאור הרמב"ם ס"ל כהרדב"ז דרבותינו קאמרי דאזלין בתר לקיטה רק לחומרא, ודלא כהנדה כתיב דמכח ספקא דדינא פסק ק"ה הרמב"ם]. ועי' **בחזו"א** (שביעית סי' ז' סי' י) דהסיק לדינא יש מקום להקל לענין שביעית, בששית שנכנסה לשביעית, כדת הראב"ד ורש"י ור"ת, וכ"כ הגר"א

## שמעתא אליבא דהלכתא

### משיעורי הרה"ג יוחנן בורגר שליט"א מו"ץ וראש כולל הוראה רמות ב'

### האם מותר להכין תה בשבת בכלי שני

א. בישול בכלי ראשון וכלי שני. ב. כלי שני שיד נכווית בו. ג. שיעור יד נכווית. ד. דברים שהדחתם בחמים הוא גמר בישול. ה. קלי הבישול בכלי שני. ו. שאר דברים (למחמירים בקלי הבישול). ז. דברים שלכו"ע אינם מקלי הבישול (תניית חלב בכלי שני). ח. מלאכת בישול תלויה במבשל או בדבר המתבשל. י. חילוק בין קלי הבישול לדברים שהדחתם הוא גמר מלאכתם. יב. בישל את עליה תה מערב שבת. יג. הכנת תה בשבת.

**פתיחה**  
סוגי תה הקיימים בשוק בזמננו והכנתם במפעל הם כדלהלן: **תה ירוק ותה שחור**: אינם מבושלים, אולם בחברות שונות עוברים תהליך יבוש. **תה עם טעמים**: יתכן חומרים שאינם מבושלים. **תה נמס**: פעמים הוא מבושל. **תה נמס עם טעמים**: יתכן חומרים לא מבושלים. **חליטות במגוון טעמים**: תערובת של צמחים ופירות שעברו ייבוש וחליטות (בין 80 – 100 מעלות צלזיוס) ואינן מכילות תה. [ע"פ **האג"מ** (ח"ד סי' ע' בישול אות טו), הוראות **בד"ץ העדה החרדית**, ספר **מאור השבת** (סי' יא הגה א) ומקורות שונים].

**א. בישול בכלי ראשון וכלי שני**  
**תנן בשבת** (מב) האילפס והקדרה שהעבירן מרותחין לא יתן לתוכן תבלין. ופרש"י דלא יתן לתוכן תבלין דכלי ראשון כל זמן שרותם מבשל. ועיי"ש (ד"ה דבבל) שאפי' הוסר מהאש מבשל. ועיי"ש **בגמ'** (מ) דכלי שני אינו מבשל. וכן פסקו **הט"ו** (סי' שיח סי' ד טו). ובארו **בתוס'** (שבת מ: ד"ה ושמע מינה) שכלי ראשון מתוך שעמד על האש דופנותיו חמין ומחזיק חומו זמן מרובה ולכך נתנו בו שיעור דכל זמן שהיד סולדת בו מבשל, אבל כלי שני אע"פ דיס"ב מותר שאין דופנותיו חמין והולך ומתקרר, ע"כ. והביאוהו **הש"ס** (סי' קה), **הח"ד** (סי' צא ס"ק ח), **הי"ד יהודה** (סי' צא פה"א ס"ק יב) ועוד פוסקים.

והנה **מהר"מ קז"ס** (שבת סוף ע"מ פח) פירש דכיון שכ"ר מחזיק חומו זמן רב של בזמן ההוא כשעור שיוכלו להתבשל הדברים הניתנים בו, אבל כלי שני ברור לנו שא"א שיגיעו הדברים לידי בישול שעה שלא יתבשלו יתקררו המים שבתוכו, ע"כ. נמצא שהטעם שכלי שני אינו מבשל אינו משום שבמציאות אין בכוחו של כלי שני לבשל, אלא שדרך כלל אין בכוחו לבשל. ולדבריו מאכלים המתבשלים בכלי שני אסור לבשלם בכלי שני מה"י, אף לחולקים על היראים דלהלן וס"ל שקלי הבישול אינם מתבשלים אף בכלי שני. אולם **הריטב"א** (שבת מב. ד"ה ולענין) כת' **דקים להו לרבנן** דכלי שני אפי' רותח אינו מבשל. ולפי דבריו י"ל שלעולם כלי שני אינו מבשל אפילו אם הדבר נראה בעינינו כמבושל, דקים להו לחז"ל שפעולת בישול של כלי שני אינו בכלל בישול שאסרה התורה. וע"י מה שהקשה **בשולחן שלמה** (סי' שיח ס"ק כח) ולפי הנ"ל מושבת קושיותו.

**ב. כלי שני שיד נכווית בו**  
וע"י **ברמב"ם** (מעשר פ"ג ה"ט"ו) שכת' בענין קביעות שמן לחיוב מעשרות, שאם שמו אותו בכלי שני חס אינו נקבע, מפני שאינו מתבשל בכלי שני, ואם היה חס ביותר כדי שיכוח את היד לא יתן לתוכו מפני שהוא מתבשל, ע"כ. וכת' **הרדב"ז** (על הרמב"ם שם) בבאיור השני דמה שמבואר ברמב"ם דכלי שני שידו נכווית מבשל היינו רק לענין קביעות למעשרות, אבל לא לענין דיני בישול בשאר מקומות. וכן מבואר **בטור** (יו"ד רס"ק קה) הליכך שחום של יד סולדת אינו מבשל כגון בכלי שני, גם אם ידו נכווית הדין כן. וכן נראה **מהב"י** (יו"ד סי' קה ט"ו צה ד"ה ומי"ש) ו**מה"ט** (יו"ד סי' קה ס"ק ד).

אולם **החיי"א** (כלל כ אות סד) כת' ע"פ הרמב"ם הנ"ל שכלי שני רותח עד כדי שהיד נכווית בו מבשל מדאו'. וכ"כ **בנח"א** (כלל נטל אות ו). והביאו **המ"ב** (סי' קמ) להלכה. **והחזו"א** (או"ח סי' נב ס"ק יט ומעשרות סי' ד ס"ק יח) כת' שכהחיי"א מבואר בירושלמי אלא שהבבלי פליג, ומי"מ קשה להקל באיסור שבת, ובלא"ה נהוגין להחמיר בכלי שני, מיהו מעיקר הדין נר' שאין איסור בכלי שני אפי' יד נכווית כיון שלא הזכירם והפוסקים הר"י, הרי"מ, הרא"ש וטשו"י, ע"כ.

וע"י **בשבת הלוי** (ח"י סי' סד) שכת' שיתכן דגם עירוי מכ"ש וגם כלי שליש אסור אם באמת יד נכווית כ"כ, ובדרך הכרעה בין השיטות יש מקום להקל בכלי שליש ועוד שיתכן שגם עירוי מכלי שני מותר כעין מש"כ **תוס'** (שבת לט. סד"ה כל). ודעת **האור לציון** (ח"ב פ"ל הגה יא) להתיר אף אם היד נכווית בכלי שני.

**ג. שיעור יד נכווית**  
וע"י **בני יהודה** (סי' קה פה"א ס"ק ט) שביאר החילוק בין יס"ב ליד נכווית, דביס"ב אינו נכוח מיד אלא כשמחזיק זמן מה הוא נכוח משא"כ יד נכווית הוא מיד. וכן נקט **המנח"ם** (ח"ה סי' קכו אות ד). ובדרך זה נקט **הגר"ש א"צ"ל** (שבט יצחק ח"ט ע"מ צח). **והחזו"א** (או"ח שם) כת' דקשה לשער בין יד"ש לנכווית. **ובשבת הלוי** (ח"י סי' מב אות א) כת' דנהי דאין אנו בקיאים כ"כ בזה, מ"מ גם המחמיר לא צריך להחמיר רק מיד אחרי הבישול כב"ר ועירה לכ"ש שאז חומו עוד גדול, דכל עיקר הדין של החיי"א מפוקפק, ע"כ.

**ד. דברים שהדחתם בחמים הוא גמר בישולם**  
אלא דאכתי יש לדון דבכלי שני אסור להכין תה וכדו', דתנן **בשבת** (קמ"ה) כל שלא בא בחמין מלפני השבת מדיחין אותו בחמין בשבת חוץ מן המלח הישן וקוליים האיספנין שהדחתן היא גמר מלאכתן. ופרש"י חוץ מן המלח הישן. דג מלח של שנה שעברה: וקוליים האיספנין. שם דג שאוכלין אותו מחמת מלחו ע"י הדחה בחמין והנך אפי' הדחה נמי לא שזהו גמר מלאכתן והוי בישול. ואמרין בגמ' שאם הדיחם חיבי חטאת. והובא דין זה **בטשו"ע** סי' שיי"ח סי' ד. ומבואר **בתוס'** (לט. ד"ה כל) דאף בכלי שני הדין כן. **והמ"א** (סי' טו) **והמ"ב** (שם) כת' דאף "בעירוי" מכלי שני אסור. ועיי"ש (סי' תמו ס"ק ט) דעירוי מכלי שני דינו ככלי שליש. נמצא שמאכל שראוי לאכילה ללא בישול אבל צריך הדחה בחמין כיון שהדחתו היא תיקונו אסור.

**ה. קלי הבישול בכלי שני**  
ועוד מציינו **ליראים** (סי' רעד) שכת' **דאין בישול תלוי לא בכ"ד ולא בכלי שני** כי דבר רך פעמים מתבשל אף בכלי שני ויש דבר קשה שאפי' בכלי ראשון אינו מתבשל ויש דבר המתבשל בכלי ראשון ולא בכלי שני, כדאמרי' **בשבת** (מב). תני ר' חייא מלח אינו כתבלין דבכלי שני נמי בשלה, ופליגי דרב נחמן דס"ל דצריכא מילחא בישולא כבשרא דתורא, שלא כל הדברים שווין למלח, ע"כ. **והט"ו** (סי' שיח) הביא סברת היראים וסיים דאינו נראה לאוסרו. **והב"י** (שם) כת' לבאר טעמו של היראים דאע"ג שבמלח קיי"ל כלשנא דשרי, אפי"ה ליקף מינה שפיר דיש בדברים רכים שמתבשלים אף בכלי שני וכיון שאין אנו בקיאים בהם צריך לזוהר, ע"כ. וע"י **ברמ"א** (סי' ה) שכתב שנהגו להחמיר בזה. **והמ"ב** (סי' מב) ע"פ **המ"א** (שם) כת' דיש לחוש בכל מאכל שמה הוא בכלל קלי הבישול. אבל דעת **החזו"א** (שם) דדוקא היכך דחזינן שהם בכלל קלי הבישול כגון פת, ביצה חיה וכדו', איכא משום בישול בכלי שני. **ובאול"צ** (שם) כת' דכיון שהשו"ע לא הביא את דברי היראים משמע דלא ס"ל כוותיה, וע"כ נר' דמעיקר הדין יש להקל (לבני ספרד) בדברים שאין אנו יודעים אם קלי הבישול בכלי שליש, עיי"ש.

**ו. שאר דברים (למחמירים בקלי הבישול)**  
ועיי"ש **ביראים** שכת' דלהלך זיהו אדם שלא להכניס בשבת שום דבר בכלי שני ואף בכלי שליש שהי"ב שאין אנו בקיאים בדברים רכים וקשים מי הוא, ואמרי' **בחולין** (ק"ה) איזוהו בישול כל שאחרים אוכלים אותו מחמת בישולו, ע"כ. וכן מבואר **בט"ז** (סי' ח), וכן נקטו **המ"א** (סי' יח), **החיי"א** (כלל כ אות ז), **הגר"ז** (אות יב) **והמ"ב** (סי' לט ומב).

**ובחזו"א** (שם ס"ק יח) כת' ד"ל כיון דמים ושמן מבואר בגמ' שאין מתבשלין בכלי שני, אין להחמיר רק בפת מבואר בסמ"ג ומשום שהוא ככר אפי' נוח להתבשל אבל לא בשאר דבר, וכן משמע מהא דסתם ביו"ד סי' ק"ה להקל בכלי שני בדיעבד ולא חילק בין בשר לפירות וירקות האסורין בכלאי כרם וערלה וטבל, ע"כ. ודעת **האול"צ** (שם הגה ה) שהמנהג להקל כהחזו"א, שלא להחמיר בכל דבר, ונהגו ליתן שאר דברים בכלי שני.

אלא דע"כ לא היו דברי היראים תחת ידי **החזו"א**, שהרי להדיא כת' **היראים** שהוא מקור דברי **הסמ"ג** שה"ה שאר דברים שיש לחוש להם משום קלי הבישול. וכן ראיתי **להגר"ק א"צ"ל** (חוט שני ח"ב ע"מ קפד ד"ה איברא) שדעתו דאילו היה החזו"א רואה את דברי היראים ודאי שהיה חושש להם, ע"כ. וכמ"כ ראיתי **החזו"א** מיו"ד סי' ק"ה יש לענין בה שחרה מצינו **במהרי"ל** (סי' קטו אות ד) שכת' להדיא שאף **היראים** יש להחמיר רק לענין שבת כי בבישול תלוא מילתא, אבל לא לענין איסור והיתר שתלוי בבליעה ופליטה. וכן נקט **הי"ד יהודה** (שם קצר ס"ק ח). וע"י **במ"א** (סי' תמו ס"ק ט), **בחזו"ד** (סי' צא ס"ק ה) ו**בקרן אורה** (שבת מא).

**ז. דברים שלכרז אינם מקלי הבישול (נתינת חלב בכלי שני)**

ועי' **בשבת** (גכ) שמבואר ששמן ומים ודאי אינן בכלל קלי הבישול. וכן הביא **השעה"צ** (אות סח). ועי' **בפמ"ג** (סי' שיח מ"ז ס"ק טו) שמבואר שאף חלב בכלל זה. **והגר"ז** (אות יב) כתי' דה"ה לשאר משקין. אולם **הצל"ח** (דרוש לו' אות ד) כתי' שיש לחוש שחלב בכלל קלי הבישול. **והתפא"ר** (ככלת שבת כללי בישולי שבת סוף אות א) אוסר בחבל. וכ"כ **הכה"ח** (אות פג). **והקצות השולחן** (סי' קכד ס"ק ג) הוכיח מהטור להקל וכן פסק להקל **הגרש"ז** ו**צ"ל** (מאור השבת ח"ד ע"מ תקל). וכן דעת **האול"צ** (שם אות יא היא).

וחלב העובר תהליך פסטר לכו"ע קיל טפ, דו"ל דהוי בכלל מבושל ולהרבה ראשונים אין בישול אחר בישול אף בדבר לח, ואמ"ל. שו"ר **אחרות שבת** (פ"א אות טו), שכת' להחמיר בכלי שני אם היד נכוית. אולם נלע"ד דשרי כי כשנותן את החלב מיד המים מתקררים ואינם בכלל יד נכוית, ובכ"ה"ג לא חיי' דמתבשל כמבואר **בשו"ע** (סי' שיח סעי' יג), עיי"ש.

### ה. קלי הבישול בכלי שלישי ו רביעי

מבואר **בירא"ם** (שם) שאף בכלי שלישי ורביעי לא יבשול או תיבשול. וכן הוא **בב"ח** (אות ה) וכת' שה"ה בכלי רביעי. ובדרך זה מצינו **לפנ"ח** (ניוד סי' סח ס"ק יח). **והתת"ס** (הנהגות על השחינו' ניוד סי' סח) כתי' דאפי' כלי עשירי אסור. אולם **בפמ"ג** (א"א ס"ק לה) צידד להתיר בכלי שלישי. וציין לדבריו **הרע"א** (על סעי' ה). וכן פסק **המ"ב** (ס"ק מה ומז). ואע"פ שמוכח **מהמ"ב** (ס"ק ט) דס"ל להחמיר בענין זה בכלי שלישי, שאני התם דחמיר טפי וכמו שנבאר להלן דהוא בכלל קוליים האספנים.

אלא דלכאוי צ"ע על **הפמ"ג** שהרי **היראים** כתי' להדיא שאין חילוק בזה בין כלי שני לכלי שלישי. ושמה נקט כן **הפמ"ג** בדרך הכרעה ומתנשף. **והחזו"א** (א"ח סי' ג) כתי' דלא מצדינו מקור חלק בין כלי שני לשלישי, לא אין הדבר תלוי אלא בחוס המים שהיו חמים שחסי"ב. אמנם, הוא עצמו מחמיר רק בודאי יש חשש קלי הבישול, כמו פת **ולא בשאר דברים**, ע"כ.

**ובא"מ** (א"ח ח"ד סי' ע"ד בישול או תיבשול טו ויח) כתי' דלא מצדינו אלא שבכלי שני יש דברים המתבשלים ולא בכלי שלישי. **והשבט הלוי** (ח"ח סי' קפא) כתי' דיש להקל כי יש הבדל בין כשמתקרב פעם א' לכשמתקרב כמה פעמים ע"כ אין לך אלא חידושו רק כלי שני.

### ו. והגרש"ז וצ"ל (ה"ל שבת בשבת פ"ח הגה ע"ג) נקט להחמיר בכלי שלישי. ובאול"צ (שם) כתי' שבכלי שלישי יש להקל.

### ז. מלאכת בישול תלויה בהכרעה או בדבר המתבשל

**והגמ"ו** ה"ל דאמרו דכלי שני אינו מבשל משמע **דבישול תלוי באמצעי המבשל** ולא בדבר המתבשל. אלא דלפי המובא לעיל לחדא לישנא בגמ' מלח מתבשל בכלי שני, מבואר להיפך והיינו שאין הדבר תלוי בדבר המתבשל דהיינו כלי ראשון או שני אלא בדבר המתבשל. וכן הוא להדיא **ביראים** (שם) שכת' **שאינו בישול תלוי לא בכ"ר ולא בכלי שני** אך לפי שהוא דבר המתבשל פעמים שהוא דבר רך ומתבשל אף בכלי שני, ע"כ. אלא דלדעת **הטור** (שם) דס"ל דלפי משקנת הש"ס דמלח אינו מתבשל בכלי שני וה"ה לשאר דברים י"ל שלעולם הדבר תלוי בדבר המתבשל.

ומצינו **באור שמח** (שבת פ"ח ה"ב) שנקט שתלוי במבשל וכת' שבישול בדברים המתבשלים בכלי שני הוי כמבשל בתולדות חמה שהוא בישול מדרבנן. והקשה על עצמו שחרי על הדחת קוליים האיספנים בכלי שני חייב חטאת, ונדחק ליישב שמה שאמרו שחייב חטאת היינו דוקא בכלי ראשון, עיי"ש. ודבריו דחוקים. ובלא"ה **מהיראים** משמע דכ"ה"ג חייב חטאת. אלא **שהג"ת**

**ווד"מ** (א"ח כ"ג ס"י ט' ד"ה ואפשר לומר דה"ק) כתי' שליראים קלי הבישול אינו אלא מדרבנן ומש"כ שחייב חטאת אסיפא דלישנא קאי בנותן דג או בשר מבושל אצל האש במקום שהי"ב. ולדבריו י"ל דאינו מה"ת כי בענין כח המבשל וליתא.

**ובשבט הלוי** (ח"ו סי' קא ה"ב) דחה דברי האור שמח, וכת' שהפטור בכ"ש הוא מצד המתבשל שאינו יכול לבא לידי בישול, ע"כ. ועי' **בחזו"א** (סי' ב' ס"ק ט) שנקט שמהיראים **שמעינן דאין כלי ראשון תנאי בעיקר מלאכת הבישול רק שכן הוא המציאות ברוב י. חילוק בין קלי הבישול לדברים שהדחתם הוא גמרא בלאכת**

ובביאור החילוק בין קלי הבישול דתלוי במח' אם מתבשלים בכלי שני, ובין דברים שהדחתם הוא גמר בישולם דלכו"ע אף בעירוי מכלי שני מתבשלים, נ"ר שאלו שהדחתם הוא גמר מלאכתם חמירי כי באמת כל המאכל ראוי ואפי"צ בישול אלא קצת, משא"ל קלי הבישול שכל המאכל צריך בישול אלא שמחמת רכותו י"ל שמתבשל בקל. וכן נ"ר **מהאג"ט** (אופה י"ד ס"ק לא).

### יא. דין ת"ת

מעתה יש לדון האם ת"ת הוא בכלל חשש קלי הבישול. והנה **הרמ"א** בסעי' ד' הביא הדין דקוליס האיספנים, ושכל דבר קשה שאינו ראוי לאכול כלל בלא שרייה אסור לשרותו בשבת, דהוי גמר מלאכה. וע"כ האריך **המ"ב** (ס"ק ט) לבאר כיצד להכין תה וכת' לאסור בזה בכלי שני, וכי"ש לפי מה שמבואר "בסעף זה" דיש דברים רכים קלי הבישול שמתבשלים אפי' בדהחה מכלי שני

אפשר דיש בהעלים ג"כ חשש איסור דאוי' אפילו באופן זה, ע"כ. ומבואר דיש לאסור תה אף בכלי שני כי בכלל קוליס האספנים הוא שאסור מעיקר הדין דזה מיייר סעף זה. ולפי"ז ניחא שאע"פ שבקלי הבישול המ"ב הכריע להקל בכלי שלישי כני"ל, מ"מ בענין תה לא כתי' עצה פשוטה להכינו בכלי שלישי והיינו טעמא כי תה לדעת **המ"ב** אסור אף בכלי שלישי מעיקר הדין. וכן הוא

**בערוה"ש** (אות כח). וכן מצאתי שדקדק מהמ"ב **בש"כ** (פ"א אות טו והגה שם).

אלא דעיי' **בא"מ** (ח"ד סי' ע"ד בישול אות יח) שתמה על **הערוה"ש** שמחמיר בתה בכלי שני ושלישי, ועל **המ"ב** (שם) דהלא מבואר בגמ' שתבלין אין מתבשל בכלי שני. ובשלמא בעלי תה אפשר דלא נחשבו בכלל תבלין דהם לא ניתנו לטעמא אלא למראה ועל כן אפשר שאינם בכלל תבלין, אבל קפה וקקאו שהן תבלין בודאי הוי הם בכלל תבלין שבמתינו' וליכא ספק וצ"ע. ולמעשה צריך עכ"פ להחמיר בכלי שני ומותר בכלי שלישי, ע"כ. ועי' עוד **בשמעתא עמיקתא** גליון תס"ו מש"כ בענין האם תה חשיב תבלין.

### יב. בישול את עוליה תה מערב שבת

אלא שיש לדון בעוליה שכתב בישול את התה מער"ש. דהנה מבואר **בשבת** (ב"ב טו) דתבשיל שהתבשל על צרכו מער"ש אין בו משום בישול בשבת. וכת' **הרמב"ם** (שבת פ"ח ה"ג) שהדין כן דוקא אם הוא מבושל לגמרי. אולם דעת **התוס'** (שם לו' ד"ה תמין) שכל שנתבשל כמבא"ד שוב אין בו משום בישול. והכרעת **השו"ע** (סי' שיח ס"ד) כהרמב"ם. ועי' **במ"ב** (ס"ק לא) **בשעה"צ** (אות ס) בענין מאכל שנשרה האם מותר לשרותו שוב בשבת. ועי' עוד **בשמעתא עמיקתא** גליון תס"ה.

ואולם דמצינו **לגינת ורדים** (שם סי' ב' ס"ק ט) שכת' בענין קפה קלוי דכיון ששחיקת הקפה אינה נבללת ונשתנית במשקין, אלא יוצא שולמה וביסומה במים והמים החמים קולטים טעמה ונשארת הקפה כעפרא דעלמא, אפי' אם הקפה כבר נתבשל אסור, כמו מגיס בצבץ בשבירה כמבואר **ברא"מ** (שם), ו**הביאור הבאר היטב** (סי' שיח סס"ק ד).

אולם עיין **בחת"ס** (א"ח סי' ע"ד) דחה דבריו דהתם הסמננים אין בשולם לעצמם כלל ואינם ראויים לשום דבר רק להוציא צבעם, אבל דבר מאכל שנתבשל שראוי לאכול בפני"ע הרי כבר נגמר בשולו ואפי"ם שכל פעם מוציא טעם מחדש. ולפי דבריו י"ל שהעלי תה שלא אוכלים אותם יש בהם משום בישול אחר בישול. וכן נקט **המהר"ם שיק** (א"ח סי' קכב אות ב). וכ"כ **הפת"ש** (א"ח סי' שיח)

**והשעה"צ** (אות ס) חושש לדבריו. ועיי"ש שחלקו על **הפמ"ג** (מ"ז ס"ק טו) דס"ל שאם עירוי על העלי תה מער"ש והוריקו המים שדינו כביש דאין בישול אחר בישול, ע"כ. ולפי המחמיר י"ל שאפי' אם רק מבשיל ומוציא שיקת תה כמו שרגילים לעשות בחול עיי"מ לחוק את טעמו דעובר על איסור. ומ"מ נ"ר דתה נמשך מבושל מער"ש לא שייך לאסור מטעם זה, ואי"כ מעיקר הדין ניתן להתירו בכלי ראשון ואם יש בו רכיבים שאינם מבושלים בכלי שלישי. [ועי' **בשמעתא עמיקתא** גליון תס"ו] שדבר הנמס מיד יש לחוש

### יז. הכנת דבר לח או י"כ לתחלה יש להכין דבר נמוס אפילו אם הוא מבושל מער"ש בכלי שני.]

יוצא דלפי **המ"ב** אין להכין דבר לח בכלי שלישי כי יש בזה משום גמר מלאכה וכן יש לחוש בו משום בישול אחר בישול. ולדעת **החזו"א** ו**האג"מ** יש להתיר בכלי שלישי. ומ"מ אם עבר תהליך בישול דתו לא שייך לאסור מטעם גמר מלאכה, ניתן להקל אף לדעת **המ"ב** בכלי שלישי (וכן מוכח **מהמ"ב** (ס"ק ט) דאחר שהוא מבושל לא חיי' לגמר בישול). ואף אם עבר רק תהליך קלייה ניתן להקל בכלי שלישי. והדין כן אף אם יש בו מרכיבים שאינם מבושלים עיי' **בשמעתא עמיקתא** גליון פ"ב. ומ"מ רצוי להכין תמצית תה מער"ש, אלא שאם התקררה יש לחוש משום בישול אחר בישול, ובכלי שני מותר, ולכתחלה עדיף שהתמצית תהיה חמה וכמ"ש **במ"א** (ס"ק ט). ועדיף לטפוח בכוס את התמצית ואח"כ המים הכוללים לחוש לדעת הסוברים שיש משום צביעה באוכלים שיש בהם התמצית קדיף אין לעשות כן משום חשש בישול עיי' העירוי, אלא יתן את המים ואח"כ יתן את התמצית.

### מ. סקנת ארבעה ימים

א' אין לתת עלי תה לתוך כלי ראשון בשבת משום איסור בישול, ואף אם בישלם מער"ש הדין כן כי יש לחוש משום בישול אחר בישול. ואף בכלי שני יש לאסור. ובכלי שלישי יש מקילין אף אם לא התבשל מערב שבת. ולמעשה יש להחמיר. ואם התה עבר תהליך בישול או קלייה מער"ש ניתן להקל בכלי שלישי, אף אם יש בו מרכיבים שאינם מבושלים. ומ"מ רצוי להכין תמצית תה מער"ש, ולכתחלה עדיף שתהיה חמה. וכמו כן ראוי לתת את התמצית בכוס לפני שמערה את המים החמים לחוש לדעת הסוברים שיש משום צביעה באוכלים שיש בהם התמצית קדיף אין לעשות כן משום חשש בישול עיי' העירוי, אלא יתן את המים ואח"כ יתן את התמצית.

### מא. סקנת ארבעה ימים

א' אין לתת עלי תה לתוך כלי ראשון בשבת משום איסור בישול, ואף אם בישלם מער"ש הדין כן כי יש לחוש משום בישול אחר בישול. ואף בכלי שני יש לאסור. ובכלי שלישי יש מקילין אף אם לא התבשל מערב שבת. ולמעשה יש להחמיר. ואם התה עבר תהליך בישול או קלייה מער"ש ניתן להקל בכלי שלישי, אף אם יש בו מרכיבים שאינם מבושלים. ומ"מ רצוי להכין תמצית תה מער"ש, ולכתחלה עדיף שתהיה חמה. וכמו כן ראוי לתת את התמצית בכוס לפני שמערה את המים החמים לחוש לדעת הסוברים שיש משום צביעה באוכלים שיש בהם התמצית קדיף אין לעשות כן משום חשש בישול עיי' העירוי, אלא יתן את המים ואח"כ יתן את התמצית.

### מב. סקנת ארבעה ימים

א' אין לתת עלי תה לתוך כלי ראשון בשבת משום איסור בישול, ואף אם בישלם מער"ש הדין כן כי יש לחוש משום בישול אחר בישול. ואף בכלי שני יש לאסור. ובכלי שלישי יש מקילין אף אם לא התבשל מערב שבת. ולמעשה יש להחמיר. ואם התה עבר תהליך בישול או קלייה מער"ש ניתן להקל בכלי שלישי, אף אם יש בו מרכיבים שאינם מבושלים. ומ"מ רצוי להכין תמצית תה מער"ש, ולכתחלה עדיף שתהיה חמה. וכמו כן ראוי לתת את התמצית בכוס לפני שמערה את המים החמים לחוש לדעת הסוברים שיש משום צביעה באוכלים שיש בהם התמצית קדיף אין לעשות כן משום חשש בישול עיי' העירוי, אלא יתן את המים ואח"כ יתן את התמצית.

### מג. סקנת ארבעה ימים

א' אין לתת עלי תה לתוך כלי ראשון בשבת משום איסור בישול, ואף אם בישלם מער"ש הדין כן כי יש לחוש משום בישול אחר בישול. ואף בכלי שני יש לאסור. ובכלי שלישי יש מקילין אף אם לא התבשל מערב שבת. ולמעשה יש להחמיר. ואם התה עבר תהליך בישול או קלייה מער"ש ניתן להקל בכלי שלישי, אף אם יש בו מרכיבים שאינם מבושלים. ומ"מ רצוי להכין תמצית תה מער"ש, ולכתחלה עדיף שתהיה חמה. וכמו כן ראוי לתת את התמצית בכוס לפני שמערה את המים החמים לחוש לדעת הסוברים שיש משום צביעה באוכלים שיש בהם התמצית קדיף אין לעשות כן משום חשש בישול עיי' העירוי, אלא יתן את המים ואח"כ יתן את התמצית.

סי' קצ"א. אלא שנהגו להחמיר כהרמב"ם [ועיי' דמפרש דברי הרמב"ם כהרדב"ו והגר"א, ודלא כהכ"מ].

**ד.** והשתא ללי"ע באתרוג שחנט בששית אי שרי ללוקטו בשביעת ללא רשות הבעלים לדעת הרמב"ם והשו"ע [אולם להכרעת החזו"א ודנקטין עיקר כהראב"ד דאזלינן בתר חנטה לשביעית ודאי דאסור].

להפיקרו, שרי לאחר ללוקטו ללא רשות הבעלים. או דילמא כיון דלא אזלינן בתר לקיטה אלא לחומרא [אן דהכי דעת רבותינו שבאושא, או מחמת ספק], ה"ל כספק ממון דאסור לאחר ליטלו.

ומצינו **בחזו"א** (סי' י"ז ס"ק י"ד) שכתב - ומיהו בששית הנכנס לשביעית, ואע"ג דמ"מ מחמירין כרבותינו דנהג בו בשביעת, מ"מ חייב בענין לדעת הרמב"ם, ודלא פטרינן משום הפקר כיון שאין ההפקר אלא משום חומרא, ודיינינן ליה כספק, ואע"ג שאין הוא רשאי לעכב על מי שבא לזכות דהוי ספק איסורא, מ"מ אין אחר רשאי לזכות מספק וצ"ע. עכ"ל.

אולם יעויין **במעדני ארץ** (הנ"מ שביעית סי' י"ח וסי' ז') דהביא דברי החזו"א, והקשה על דבריו דמה טעם אין אחר רשאי לזכות, והרי לגבי הזוכה חשיב רק כספיקא דממונא שהספק הוא אם שייך לבעלים או הוה הפקר, והרי קימ"ל דאזלינן לקולא ולא חיישינן לספק לא תגזול. מיהו עיי"ש דכתב דלכאוי הדבר תלוי במח' הבי"ו והמבי"ט, דלהמבי"ט ודעמיה דס"ל דהפקירא דשביעית הוא אפקעתא דמלכא, נמצא דהוי ספק הפקר ללא חזקת ממון כיון דארעא נמי רחמנא אפקרא בשביעית לצורך נטילת הפירות, ולכן רשאי כל אדם לזכות בו כמו כל ספיקא דממונא דאזלינן לקולא ולא קפדינן ספיקא דלא תגזול. משא"כ להב"י דס"ל לא נעשה הפקר ממילא אלא שהתורה חייבה הבעלים להפקיר שדחו בשביעית, דמי לספק חיוב פדיון דפטור מלפדותו מטעמא דהמוציא מחבירו עליו הראיה, ואינו חייב כלל להפקיר מספק.

[והדר כתי' דאף להמבי"ט יש להסתפק, דהא מבואר בחולין (ק"ל) דהא דספק לקט לטק כ"ו הוא רק מחמת דכתיב עני ורש הצדיק, הא לא"ה שפיר רשאי הבעלים ליטלם. וכיון שכן אף אם נימא דלא חשיב בעל השדה כמחזוק, מ"מ רשאי הבעלים לאסוף כל שדחו. וביאר דבביעור חשיב כספק איסורא ולא כספק ממון, דכיון דצווי התורה להפקיר בו אינו מפני הזוכים אלא רק כדי להפקיע את הבעלות בשנה זו, כבה"ג אזלינן בתר איסורא דאית ביה ואזלינן לחומרא].

**העולה לדינא** - א. אתרוג שגדל בששית ונלקט בשביעית, לדעת הרמב"ם והחמירי יש להחמיר בו דינא ששית [דחייב במעשר] ודינא שביעית [דחייב בביעור].

ב. דעת החזו"א דיש מקום להקל לדונו כאתרוג ששית כהראב"ד, מיהו נהגו להחמיר כהרמב"ם. ג. למעשה אין ללוקט אתרוג זה ללא רשות הבעלים.

**נכתב ע"י**

**הרה"ג שמעון פלולי שליט"א**

**מו"ץ הקהילה החרדית מעלה אדומים**

**פניני מוסר**

**עניני שבת קודש**

**סדר ליל שבת (ב)**

**טעם שאומרים 'צאתכם לשלום'** - י"ג יש להפליא עוד על מה זה שלח ומלאכים ופטרם לשלום, הלא טוב שיתעבדו יותר וישמחו גם בסעודה אם היא כתקנה ובראוי לה בודאי תרב שמחתם ויוסיפו לו ברכתם, ולמה ימהר לשלחם מזה (הלואי ישארו אצלנו לעולם כי לא נשמר בכל דרכנו, כי לכך באו עמנו ככתוב תהילים צא, יא), אולי נתייאר שלא יראו דבר שאינו כהוגן, ודואג שלא יפרשו מעצמם מתוך כעס, לפיכך נתחכם לפטרם בפיוס"ו (סידור היעבץ, סעודה ראשונה)

**טעם אמירת פסוק 'כי מלאכיו'** - 'העושה מצוות הרבה מוסרים לו מלאכים הרבה לשמרו, ולכן תקנו לומר כאן פסוק זה (תהלים צא, יא) לומר אף שפטר השני מלאכים יצוה עליו אחרים לשמך, עבור המצוות של כבוד שבת. ולפי שה' ובית דינו שמרו ליעקב ע"ה ובזכות שמירת שבת כראוי זוכה לנחלת יעקב, תקנו לומר גם פסוק ה' ישמור (תהלים קכא, ה).. אי נמי כי שבת היא הכלה וישראל החתן, והשני מלאכים המלוין שושבינים (ונגדם אומר כי מלאכיו וכ"ו) וה' החזן המברכס ונגדו אומר ה' ישמור וכו"ו. (סידור היעבץ, סעודה ראשונה, חוספה מהמדפיסים)

**אשת חיל** - "אחר כך אומר אשת חיל מראשה לסופה הרומזת על השכינה". (סידור היעבץ סעודה ראשונה)

**נערך על ידי מו"ס "עבודת שבת קודש"**

